

RUĐER BOŠKOVIĆ SCHOOL

BEZBEDNOST DECE NA INTERNETU

Brošura za roditelje

Zaštita dece na Internetu

Zaštita dece na Internetu podrazumeva fizičku, psihičku i moralnu bezbednost maloletnih lica tokom obavljanja svakodnevnih aktivnosti na Internetu (surfovanje, četovanje, korišćenje društveno-socijalnih mreža, online igrice).

U Školi „Ruđer Bošković“ se u okviru višegodišnje akcije „Budi bezbedan, budi slobodan“ sprovodi kontinuirana edukacija učenika i roditelja na temu bezbednog korišćenja interneta.

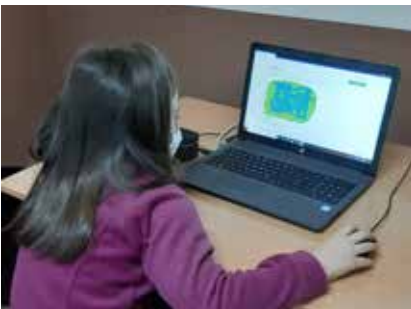
Školski psiholozi organizuju predavanja i interaktivne radionice za učenike, a školu posećuju i stručni gosti predavači iz ove oblasti.

U proteklom periodu, predavanje u našoj školi je održala Katarina Jonev, autor Projekta „Cyber Atis“ nastalog 2017. godine sa idejom da promoviše kulturu ponašanja i bezbednosti dece na Internetu kroz organizovanje prezentacija, tribina, predavanja deci, roditeljima, i nastavnicima. Katarina je autor priručnika za roditelje „Bezbednost na internetu i društvenim mrežama“.

Naš gost predavač bio je i gospodin Saša Živanović, nedavno penzionisani načelnik Odeljenja za borbu protiv visokotehnološkog kriminala u MUP-u Srbije.

Cilj školske akcije „Budi bezbedan, budi slobodan“ je da zaštiti decu od neprimerenih sadržaja, negativnih efekata korišćenja Interneta i podigne nivo svesti i znanja o tome na koji način virtuelna stvarnost utiče na decu i dokle smeju da se upuštaju u digitalni svet, a da to bude bezbedno i bez posledica.

Škola će nastaviti da radi na edukaciji učenika o bezbednom ponašanju na internetu, ali će organizovati i radionice za roditelje koji su neophodna karika u borbi protiv opasnosti koje vrebaju mlade u virtuelnom prostoru.

Digitalno doba traži digitalnu pismenost

Koliko ljudi poznajete koji ne koriste nijedan digitalni uređaj? Dok pokušavate da se setite "digitalnog izganinika" mi ćemo vam još otežati razmišljanje i pitanje suziti na kategoriju dece i mladih koji nemaju telefon, tablet, kompjuter, pametnu igračku ni bilo koji drugi uređaj zasnovan na digitalnoj tehnologiji.

Ovaj zadatak nije lak jer naš svet je digitalan svakim danom sve više.

U trenutku pisanja brošure, u svetu postoji preko 1,8 milijardi web-sajtova, poslato je više od 222 milijarde mejlova, a na YouTube je samo danas pregledano više od 6 milijardi videa, preko 75 miliona slika postavljeno je na Instagram, samo za jedan dan je prodato preko 3,5 miliona pametnih telefona. ¹

BROJ KORISNIKA INTERNET MREŽE U REPUBLICI SRBIJI ²

RS - 8,737,371 population (2020) - Country Area: 77,474 sq km

Capital city: Belgrade - population 1,398,000 (2020)

6,406,827 Internet users in Dec, 2019, 73.3 % penetration, per IWS

3,667,000 Facebook users in Feb/20, 41.9% penetration rate

Za trenutak bacite pogled na to šta trenutno radi Vaše dete. Velika je verovatnoća da koristi neki digitalan uređaj. Mi, odrasli, često se ljutimo na decu, a dešava se da ni sami nismo najbolji modeli odgovornog korišćenja savremenih tehnologija. Zato smo tu da zajedno učimo i pomažemo deci da se bolje snađu u globalnoj, digitalnoj mreži.

¹ Internet Live Stats - Internet Usage & Social Media Statistics.

² Europe Internet Stats - Population Statistics (internetworldstats.com)

Važno je razviti kod dece svest da i u virtuelnom svetu postoje pravila, obaveze, zahtevi, granice, da su odgovornost i opreznost važne baš kao i u realnom svetu.

Trebalo bi da imamo na umu da **nikada nismo imali veći doživljaj bezbednosti**, jer nam deca sede tu pored nas, kod kuće i u školi, **a ona nikad nisu bila više izložena rizicima u virtuelnom svetu**, punom raznih nepoznanica i izazova

Možda su deca tehnički potkovanija od nas, ali **potrebno im je naše iskustvo kako bi u virtuelnom svetu bili zaštićeni i odgovorni**, koristili razne benefite digitalnog doba i mogli da se adekvatno suoče sa brojnim izazovima.

Deca i mladi će moći da bezbedno i konstruktivno koriste digitalne tehnologije samo ako im omogućimo da razviju niz složenih veština, koje pored tehničkih znanja uključuju i složenije kognitivne veštine kao što su umeće rešavanja problema u digitalnom okruženju, kritičko promišljanje, kreativnost, saradnja, etičko i bezbedno korišćenje tehnologije.³

³Deca u digitalnom dobu, 2019.

Hrana, voda i Wi-Fi

Broj korisnika Interneta se konstantno povećava. Internet je visokodostupan i deci u Srbiji. Šala da je wi-fi nasušna potreba mladih, sve više postaje zbilja.

Većina ispitanih učenika iz Srbije (86%) internet koristi na svakodnevnom nivou. Dve trećine najmlađih (uzrast 9-10 godina) i gotovo svi učenici (98%) iz najstarije uzrasne grupe (15-17 godina), svakodnevno pristupaju internetu sa mobilnog/pametnog telefona.

Učenici uzrasta 9-17 godina provode na internetu, u proseku, više od 3 sata dnevno, najstariji i do 4 i po sata, dok dve trećine njih vikendom provodi između 4 i 7 sati.⁴

I u digitalnom svetu važi princip da je od kvantiteta još važnije pitanje kvaliteta, odnosno ne samo koliko vremena deca provode onlajn već i kako koriste internet, u koje svrhe.

Prema istraživanjima učenici u Srbiji internet koriste uglavnom za zabavu (gledanje video-klipova i slušanje muzike), komunikaciju sa porodicom i prijateljima, igranje video-igara i društvene mreže.⁵

Više od dve trećine dece i mladih (74%) ima profil na nekoj društvenoj mreži ili platformi za igranje video. Od toga, 41% njih uzrasta 9-10 godina kao i 72% njih uzrasta 11-12 godina kaže da ima profil, iako je minimalna starosna granica, propisana od strane društvenih mreža, obično 13 godina, pokazuju podaci EU Kids Online.⁶

Uvažavajući da je internet neograničen izvor zabave, da je uobičajen pozdrav „vidimo se posle škole na netu“, važno je da se ne stave u drugi plan brojne mogućnosti interneta za učenje. Internet omogućava brzu razmenu informacija, dolaženje do raznih podataka, što predstavlja ogromno blago savremenog školstva.

^{4,5,6} Korišćenje interneta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji, 2019.

Izazovi digitalnog doba

I u digitalnom svetu važi princip - dobar sluga, a loš gospodar.

Digitalne tehnologije i internet imaju mnogo pozitivnih aspekata za mnoge segmente života dece, zahvaljujući njima proces učenja u mnogome obogaćen, ali mnogo dobrog koje su donele prati i veliki broj izazova, pa i onih ekstremno opasnih.

Zavisnost od interneta i modernih uređaja

Istraživanje EU Kids Online je pokazalo da približno trećina ispitanih učenika ima probleme zbog količine vremena koje provodi na internetu ili ulazi u sukobe sa porodicom ili prijateljima.

Video igrice i digitalni uređaji nose rizik zavisnosti, jer kao u kockanju nikad se ne zna kada će se desiti "dobitak" ili samo notifikacija. Nauka nema jasan odgovor da li igranje video igrica agresivnog sadržaja razvija agresiju kod dece, ili u kombinaciji sa nekim drugim faktorima utiču na češće ispoljavanje nasilnog ponašanje, ali sigurno je da je poteban oprez i praćenje. Da li želimo da dete sate provodi „ubijajući“ virtuelne neprijatelje?

Nešto manje od polovine ispitanih učenika bezuspešno pokušava da provodi manje vremena na internetu i zapostavlja druženje i obaveze (npr. školske zadatke), loše se oseća kada ne može da bude na internetu, dok gotovo petina zanemaruje osnovne biološke potrebe (npr. potrebu za hranom, snom).

POREMEĆAJ ZAVISNOSTI OD INTERNETA

Vreme provedeno za računarnom je najčešće pominjani kriterijum za dijagnostifikovanje i smatra se da je 4 do 6 časova slobodnog vremena dnevno simptom zavisnosti. To može ali ne mora biti pokazatelj internet zavisnosti. Mnogo sigurniji znaci internet zavisnosti su: promenjeno ponašanje, provođenje sve više vremena za kompjuterom i internetom, prekid školovanja, zanemarivanje drugih obaveza i interesovanja, problemi sa koncentracijom i pamćenjem, nesanica, problemi sa kičmom, vidom, sluhom.

Internet zavisnost se ispoljava u više oblika:

- zavisnosti od igranja kompjuterskih igara
- zavisnost od surfovanja internetom
- zavisnost od sajberseksa
- zavisnost od uspostavljanja prijateljskih veza putem interneta
- zavisnost od internet kockanja
- zavisnost od kompjutera uopšte

^{4,5,6} Korišćenje interneta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji, 2019.

#Izazovi na društvenim mrežama

Veoma su prisutni razni izazovi koji se, pored onih zabavnih, kreativnih i bezbednih, postavljaju pred decu, najčešće preko društvenih mreža u godinama kada im je imperativ da se pokažu pred društvom, dokažu sebi, suprostave autoritetima. Izazova ima u obilju, od gutanja kapsule praška za veš, do „jastuk izazova“.

Opasna igra koja je kružila zapadnom Evropom pre nekoliko godina zahtevala je od dece da nestanu na 72 sata. Jedna majka iz Irske je izjavila da je njena porodica preživela pakao kada deca su pobjegla od kuće zbog ove igrice, a pronađeni su tek nakon 55 sati. Bila sam prestravljena da su mrtvi, ili da će ih neko silovati, ubiti, prodati. Ali klinici misle da je to smešno. Nisam videla ni mrvicu kajanja na njima, a čak su se i slikali u policijskom autu“, rekla je zabrinuta majka.

<https://pametnoibezbedno.gov.rs/vest/1229>

TikTok prepun igara-izazova koje mogu da dovedu do fatalnih posledica
Slučaj koji se dogodio u Italiji, kada je stradala 12-godišnja devojčica zbog učešća u takozvanoj „igri gušenja“ na TikToku, zabrinuo je roditelje, posebno nakon što su pojedini mediji doveli u vezu samoubistvo devetogodišnjeg dečaka iz Rakovice sa pomenutom igrom.

<https://www.danas.rs/drustvo/tiktok-prepun-igara-izazova-koje-mogu-da-dovedu-do-fatalnih-posledica/>

MUP Srpske upozorava - poziv na samoubistvo na društvenoj mreži „TikTok“ Srijeda, 03. mart 2021.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske obaviješteno je od strane Interpola da je za danas, 03.03.2021. godine, najavljeno masovno samoubistvo mladih osoba na društvenoj mreži „TikTok“. S toga Ministarstvo apeluje na sve roditelje, posebno na one koji znaju da su njihova djeca aktivna na društvenim mrežama i da imaju profil na „TikTok“-u, da odmah provjere aktivnosti svoje djece na društvenim mrežama. Takođe da im ovih dana posvete posebnu pažnju, u smislu stalnog nadzora. Iako se prema do sada prikupljenim informacijama, ovaj poziv odnosi na lokalnu „TikTok“ grupu u Rusiji, pripadnici Ministarstva u cilju prevencije bilo kakve negativne posljedice, pristupaju sa maksimalnom oprežnošću.

<https://mup.vladars.net/lat/index.php?vijest=25664&vrsta=novosti>

#Digitalno nasilje

Virtuelni svet nije imun na nasilje, već „sajber buling“ postaje oblik sa kojim se deca sve više suočavaju. Razmislite, koliko je „lakše“ napisati zlorad komentar nego ga u lice reći nekome, ili kliknuti „lajk“ na neku objavu umesto podržati nasilnika dok gledamo žrtvu.

Svaki treći učenik je doživio je neko uznemirujuće iskustvo na internetu.
Skoro četvrtina učenika nije razgovarala ni sa kim o svom problemu, ignorisala je problem misleći da će nestati sam od sebe, ili je pak zatvorila prozor ili aplikaciju, a skoro trećina blokirala je osobu koja je uznemirava.

Broj dece koja su često doživljavala uznemirujuća iskustva najveći je u uzrasnoj grupi 13-14 godina.
Digitalno vršnjačko nasilje doživelo je 16% učenika, dok je 15% doživelo nasilje u interakciji uživo.⁷

Digitalno nasilje uključuje bilo kakav oblik slanja poruka putem Interneta ili mobilnih telefona koji ima za cilj povređivanje, uznemiravanje ili bilo kakvo nanošenje štete licu koji ne može da se zaštititi od takvih postupaka.

- Slanje uznemiravajuće poruke mobilnim telefonom, e-mailom ili na četu
- Pravljenje „grupa za ispaljivanje“, uključivanje drugih vršnjaka
- Kreiranje naloga pod tuđim imenom, stavljanje neprimerenog i uvredljivog sadržaja na tuđi profil
- Slanje tekstualnih poruka neprimerenog sadržaja, slika, video snimaka
- „Ignorisanje“
- Ružne reči, vređanje na socijalnoj mreži (npr. zbog fizičkog izgleda, visine)
- Krađa ili promena lozinke za e-mail ili nadimak na četu
- Objavljanje privatnih podataka
- Postavljanje na internet ankete o žrtvi
- Slanje virusa na e-mail ili mobilni telefon
- Slanje pornografije ili neželjene pošte na e-mail ili mobilni telefon
- Lažno predstavljanje kao druga osoba

⁷Korišćenje interneta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji, 2019.

Izloženost digitalnom nasilju rezultira povećanim nivoom stresa, suicidalnim idejama, depresivnošću, anksioznošću, usamljenošću, osećanjem bespomoćnosti, somatskim simptomima, emocionalnim problemima i problemima u ponašanju, korišćenjem alkohola i psihoaktivnih supstanci.

Protektivni faktori za digitalno nasilje: bezbedno školsko okruženje, pozitivna klima u školi, socijalna inteligencija, roditeljska uključenost i postojanje podrške ⁸

#Izloženost uzrasno neprimerenim i štetnim sadržajima

Putem različitih medija deca lako dolaze u kontakt sa sadržajima koji nisu primereni njihovom uzrastu, nekada čak i kada gledaju adekvatan sadržaj „iskoči“ neprimerena poruka, slika ili reklama.

U uzrastu od 9-17 godina svaki drugi učenik susreo se sa sadržajima seksualne prirode, znatno češće u digitalnim nego u štampanim medijima. Televizijski sadržaj je najčešći i izgleda sasvim normalizovan izvor seksualnog sadržaja za mlade gde i u poslepodnevnim i ranovečernjim terminima mogu videti eksplicitno seksualni sadržaji.

88% onih koji su viđali takav sadržaj na internetu videlo ih je u sadržajima koji iskaču na internetu (pop-up sadržaju).

Skoro trećina dece i mladih uzrasta 11-17 godina, u poslednjih godinu dana, pristupila je veb-sajtu pornografskog sadržaja.

SKRIVENI INTERNET

Javni, vidljivi internet je samo delić, vrh ledenog brega.

U „dark net-u“ čiji sadržaj nije dostupan uobičajenih pretraživača, između ostalog kriju se razni kriminalni i pornografski sadržaji.

Iako skrivena mreža može predstavljati ključ ka većoj privatnosti ljudi i korisna u rukama boraca za ljudska prava, na njoj vrebaju mnoge opasnosti.

Šta može da se nađe na Dark Netu?

Kao što mu i ime kaže – predstavlja najmračnije mesto na Internetu i prepun je ilegalnog sadržaja. U njemu se nalaze stranice sa dečijom pornografijom, stranice za prodaju svih vrsta droga, naoružanje. Dostupan je veliki broj ilegalnih snimaka.

⁸Podaci sa predavanja Saše Živanovića "Zaštita na internetu"

Kako se pristupa?

Nemoguće mu je pristupiti bez posebnog softvera koji se zove Tor (The Onion Router) ili I2P (Invisible Internet Project). Onion...u suštini to znači da se svi podaci kriptuju na više nivoa, poput slojeva luka. Tor je softver koji svojim korisnicima menja IP adrese u određenom intervalu i samim tim lažira pravu njihovu lokaciju i pruža im skoro potpunu anonimnost.

Kako se trguje?

Glavna valuta za novčane transakcije je bitcoin.

Koje su mere zaštite?

Najefektivnija zaštita jeste ne koristiti Dark Net. Ali širom sveta veliki broj novinara, boraca za ljudska prava, koristi upravo ovaj deo interneta u međusobnoj komunikaciji da bi izbegli represije i prisluškivanja. Čak je i Edvard Snowden koristio ovu mrežu.

Šta deca i mladi iz Srbije traže na Dark Net-u?

Veći broj tinejdžera u Srbiji koji su IT genijalci i koje tehnologija zanima koriste Dark Net za usavršavanje svojih sposobnosti, dok mladima služi i da kupe nelegalno softvere igrica po mnogo jeftinijim cenama od standardnih. Ne može se pouzdano znati u kojoj meri naši građani koriste mračni Internet, ali svakako je neophodno podići svest o potencijalnim opasnostima i štetnom i nelegalnom sadržaju koji dominira na „mračnoj strani interneta“.

www.katarinajonev.com

#Predatori na decu

Korišćenje interneta i pametnih uređaja gotovo je nemoguće bez ostavljanja digitalnih tragova, do kojih zlonamerni ljudi mogu doći i zloupotrebiti ih bilo u smislu nanošenja direktne štete, ili korišćenjem podataka za približavanje detetu.

ŠTA SVE MOGU SAZNATI O DETETU (I PORODICI)⁹

KUĆNA ADRESA -Ako su na pametnom telefonu uključili opciju lokacijskog praćenja Gugl, Epl ili neke druge kompanije znaju gde živite čak i ako to eksplicitno deca nisu navela. Oni to zaključuju na osnovu količine vremena. Naravno, adrese se mogu dokopati i oni sa ne baš dobrim namerama.**ŠTA STE KUPILI** - Kada nešto kupite na Aliekspresu, Ibeju, Amazonu ili nekom od domaćih onlajn sajtova za prodaju, ta stranica pamti šta ste uzeli i šta ste gledali kako bi vam ubuduće mogla slati ponude prema vašim kriterijumima i željama. **BROJ TELEFONA** - Preporuka je da se na društvenim mrežama onemogući drugima da vide broj telefona i izbrisatii ga iz imenika, jer su nedavna istraživanja pokazala da je hakerima dovoljan samo broj telefona da dobiju pristup u poruke, prisluškuju pozive i prate kretanje.

⁹Podaci sa predavanje Saše Živanovića "Zaštita na internetu"

ŠTA PRETRAŽUJE NA WEB-U - Google pamti svaku pretragu koja se vrši, kao i svaki kliknuti link. Sistematski ih sprema i veže uz Google račun i koristi te podatke kako bi odredio redosled rezultata budućih pretraga. Ovi podaci su interesantni zlonamernim ljudima. KO SU PRIJATELJI DETETA -Društvenim mrežama je to srž posla, a posebno im je bitno da shvate umreženost poznanstava. Kod svih društvenih mreža postoji nekoliko nivoa otvorenosti profila prema svetu, a koliko će se drugima dozvoliti da znaju je lični izbor. GDE SE ŠKOLUJE - Nažalost, to može biti i jedan od elemenata koje mogu upotrebiti kradljivci identiteta, pedofili i druga zlonamerna lica.KAKO IZGLEDA- Ako je dete na internetu objavilo svoju sliku, Gugl će vrlo verovatno prilikom pretrage pronaći fotografiju te bi trebalo da na društvenim mrežama pojačati nivo privatnosti u deljenju fotografija. KUDA SE KREĆE - Pametni telefon konstantno prati lokaciju. Gugl zna bolje od nas gde smo bili od kada ga koristimo. Skupljanje lokacijskih podataka takođe se može zaustaviti u postavkama, iako Gugl tvrdi da su ti podaci dostupni samo vlasniku naloga. Kod iPhone-a se te informacije skupljaju samo na telefonu (Apple kaže da to rade zbog toga da bi onemogućili hakere)KOJI AUTOMOBIL VOZE RODITELJI -Ako se auto roditelja pojavljuje na fotografijama i video snimcima na internetu, bilo ko može da vidi registarske oznake i potencijalno zloupotrebiti taj podatak. Jedini lek protiv toga je obrada fotografija na način da zamutite tablice, dok se kod videa na Jutjubu može koristiti alat za zamučivanje

(www.youtube.com/editor).GDE STE BILI NA LETOVANJU -Jedini lek je diskrecija i manje fotografija. **KAKO IZGLEDA VAŠA KUĆA ILI ZGRADA-** Ako Gugl ističe da njegova opcija Street View nije predviđena za gledanje u realnom vremenu, i dalje se možete osećati neprijatno zbog činjenice da ljudi mogu da vide gde živite i proveriti kako izgleda vaša kuća, dvorište ili automobil. Ako je tako, možete pitati Gugl da zamagli relevantne podatke. Pomoću Google karte, prebacite na opciju Street View i kada pronađete svoju kuću, kliknite na maleni link u donjem delu stranice koji se zove Prijava problema . Imajte na umu da je zamućivanje na Street Viewu trajno, tako da kasnije ne možete poništiti ono što ste zamutili.
- I JOŠ MNOGO TOGA...

Kanali komunikacije i uticaji na određenu ciljnu grupu izvode se pasivnom metodom putem WEB-portala sa nelegalnim sadržajima (na tzv. domaćem Internetu naći ćete sajtove sa raznolikim zabavnim sadržajima za široku populaciju, uz dodatak glasanja za erotsku sliku i porno galerije devojaka),dok se aktivna metoda odnosi na slanje e-mail poruka (na primer, e-mail poruke sa ličnim obraćanjem i pozivom da pogledate slike navodne drugarice sa mora ili izlaska).

Chat-servisi i mobilna telefonija-

Kad su deca u pitanju, načini pristupa najčešće podrazumevaju različite oblike lažnog predstavljanja i «utehe» virtuelnog drugara vršnjaka. Nakon sticanja međusobnog poverenja, naredna faza je slanje fotografija, upućivanje na WEB-portale i zakazivanje ličnih kontakata. U ovoj poslednjoj fazi dete se prisiljava, putem ucene ili prostom primenom sile, na željenu aktivnost (ovo se ne mora odnositi samo na blud, već i na druge vrste nasilnog iskorišćavanja, kao što su krađe, prevare i tome slično).

Pedofili čak i ne moraju aktivno da se uključe u razgovor: oni mogu sasvim neometano i skriveno da prate razgovor među decom i da na taj način prikupe za sebe neophodne informacije. Ranije su pedofili odlazili na igrališta i posmatrali decu, pratili ih, zapitkivali, ispitivali i slično, ali su se tako ipak izlagali i svojevrsnom riziku. Globalna mreža, međutim, pedofilima omogućuje bezopasno praćenje dece - bez posledica i rizika, njihovo uključivanje u dečju igru i zabavu, ali iznad svega - beg u anonimnost Interneta kad god se približi opasnost od razotkrivanja.

Neka istraživanja u Americi pokazuju da 19% dece koja se služe Internetom biva izloženo raznim vrstama seksualnih poruka. Riziku su najviše izložena deca od 12 do 17 godina koja koriste Chat-room i, naravno; ona koja pritom razgovaraju sa strancima.

Iz publikacije "Zlupotreba interneta –Predatori na decu", A.Arsenin

Prema dosadašnjim procenama, na Internetu postoji nekoliko hiljada organizacija koje se bave nekim od mnogobrojnih načina iskorišćavanja dece. Veliki broj tih organizacija legalno su prijavljena preduzeća, humanitarne ili nevladine organizacije sa pravnim identitetom, definisanim službama i razvijenim imidžom. Njihovo predstavljanje u javnosti nedvosmisleno upućuje na službe za pružanje raznih vrsta pomoći, počev od humanitarnih materijalnih donacija, preko psihološke pomoći ugroženim grupama (deci razvedenih roditelja, deci sa lošim materijalnim i socijalnim statusom, itd.), pa sve do poslovnih ponuda sa dobrim i sigurnim zaradama. Međutim, ispod „šarenog plašta“ primamljivih mogućnosti za bolji život najčešće se kriju ciljevi trafikinga, prostitucije, raznih vrsta krađa i drugih načina iskorišćavanja žrtava.

S druge strane, postoje anonimni sajtovi iza kojih stoje kriminalističke grupe koje deluju potpuno ilegalno, dok u treću grupu spadaju pojedinci (psihijatrijski slučajevi) koji imaju direktan pristup žrtvi u nameri da ostvare svoje ciljeve, od kojih je na prvom mestu seksualno zlostavljanje. Manji broj - ali u globalnim razmerama, broj veoma zabrinjavajuć - čine pojedinci koji deluju sa namerom sakaćenja, pa čak i ubistava. Zajednička osobina takvih «lovaca» jeste njihov neverovatno «iskren» nastup, pun emocija, razumevanja i saosećanja prema potencijalnoj žrtvi

Iskustva virtuelne devojčice

Za osamdeset sati provedenih u Chat-sobama četrnaestogodišnja devojčica je 162 puta seksualno uznemiravana i pozivana na bludne radnje .

Jedna virtuelna devojčica provela je ukupno osamdeset sati za mesec dana u jednoj Internet-pričaonici. Bez bilo kakvog isticanja sopstvene ličnosti i bez prikazivanja fotografije, ona je uspela da ostvari preko 412 kontakta (ne na svoju inicijativu) sa 398 osoba muškog pola. Ono što spada u seksualno uznemiravanje desilo se 162 puta, 24 puta bila je izložena seksualnim fantazijama, a 6 puta joj je otvoreno nuđen novac za seksualne usluge.

Sličnu analizu obavila je i organizacija ASTRA sa približnim i poražavajućim rezultatima, gde je jedan muškarac iz Makedonije njihovoj izmišljenoj «devojčici» nudio da preko leta radi u njegovom kafiću, uz niz sugestija da ništa o tome ne kaže svojim roditeljima i da se ona ništa ne brine, jer će pri tom jako dobro zaraditi.

#Drugi izazovi: reklame, sugestije, lažne vesti, šering

„Sharenting“ podrazumeva praksu roditelja da na internetu dele informacije (priče i fotografije) o sebi i svojoj deci. Iako sve popularniji, šarenting je stavljen pod lupu stručnjaka, pa se neizbežno postavilo pitanje da li na ovaj način roditelji, i pored dobrih namera, ugrožavaju pravo deteta na privatnost i zaštitu ličnih podataka. Deljenjem ličnih informacija o deci u javnom prostoru, roditelji ne samo da ugrožavaju njihovu bezbednost izlažući ih brojnim rizicima (npr. da fotografije dece završe u rukama pedofila, kradljivaca identiteta ili kriminalaca), već i oblikuju njihov digitalni identitet, mnogo pre nego što su deca stekla mogućnost da postanu vlasnici ličnih profila i samostalno donose odluke. Uvažavajući roditeljsku potrebu i pravo na slobodno izražavanje, stručnjaci preporučuju roditeljima da, pre nego što podele informacije o detetu, prvo procene da li je veća potencijalna šteta ili korist od takvog ponašanja.¹⁰

KAKO PREDUPREDITI RIZIKE U DIGITALNOM SVETU

Istraživanja pokazuju da umereno korišćenje digitalne tehnologije pozitivno doprinosi dečjem razvoju, dok nekorišćenje i preterano korišćenje imaju negativan uticaj.

Roditelji svojim navikama u korišćenju digitalne tehnologije itekako oblikuju njeno korišćenje od strane deteta.

Praćenje detetovih aktivnosti (pogotovu ako samostalno koristi digitalne uređaje) i razgovori o njima, efikasniji su u smanjenju digitalnog nasilja od ograničavanja vremena ili pristupa određenim sadržajima (Blum-Ross & Livingstone, 2016).¹⁰

Zabrana korišćenja interneta nije preporučena mera, uskraćivanjem pristupa internetu, uskraćuju im se brojne mogućnosti koje pruža kao izuzetno moćno informaciono i kognitivno oruđe i mogućnost da steknu veštine od presudne važnosti za uspešno funkcionisanje u digitalizovanom društvu.¹¹

Preporuka za odrasle jeste da njihov glavni fokus ne bude na količini vremena koju dete provodi ispred ekrana, već na kvalitetu tog vremena, odnosno na sadržaju aktivnosti i kontekstu upotrebe. Učenike treba podržati, da internet ne koriste isključivo za zabavu, već i za niz drugih smislenih i korisnih aktivnosti (sticanje različitih veština, pronalaženje korisnih informacija, školske zadatke, itd.).¹¹

¹⁰Deca u digitalnom dobu, 2019

¹¹Korišćenje interneta i digitalne tehnologije kod dece i mladih u Srbiji

KAKO PREDUPREDITI RIZIKE U DIGITALNOM SVETU¹²

- Provodite vreme sa decom, u zajedničkim aktivnostima na digitalnim uređajima/internetu.
- Kontinuirano radite na unapređivanju vlastitih, kao i digitalnih veština svog deteta.
- Kreirajte razumna pravila i vremenska ograničenja po pitanju korišćenja digitalnih uređaja. Pridržavajte ih se dosledno!
- Upoznajte se sa potencijalnim rizicima na internetu. Upoznajte svoje dete šta je dobro a šta loše u vezi sa internetom (razumeće ako mu objasnite na prikladan način).
- Postarajte se da dete ne deli bilo kakve lične podatke putem interneta. Ne delite ni vi njegove lične podatke u javnom prostoru!
- Poštujte uzrasna ograničenja za korišćenje platformi i servisa na internetu.
- Birajte za dete uzrasno primerene digitalne sadržaje, aplikacije, videoigre (npr. pretraživače za decu).
- Budite osetljivi na promene u ponašanju svog deteta koje bi mogle ukazivati na to da je izloženo nekom od rizika na internetu.
- Izgradite odnos uzajamnog poverenja sa detetom, ohrabrite ga da vam se obrati uvek kada ga nešto na internetu uplaši, uznemiri ili zabrine...
- Koristite roditeljsku kontrolu, podešavanja privatnosti i druge mere tehničke zaštite deteta tokom korišćenja interneta

¹²Deca u digitalnom dobu, 2019.